

ЕКОНОМІКА

УДК 338.351.439.02

DOI <https://doi.org/10.32848/agrар.innov.2023.18.31>

СКЛАДОВІ ТА НАПРЯМКИ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

АНТОЩЕНКОВА В.В. – доктор економічних наук, доцент*orcid.org/0000-0002-3963-6263*

Державний біотехнологічний університет

Постановка проблеми. Продовольче забезпечення є одним з масштабних питань будь-якої країни світу, що вимагає аналізу несумісних аспектів, що характеризуються комплексом взаємозалежних динамічних чинників. Вказані аспекти продовольчої безпеки потрібно поділяти за такими показниками: ступінь їх потужності, взаємної залежності і вплив на досягнення потрібного рівня. Кожній країні властиві індивідуальні чи різноманітні стратегічні проблеми продовольчої безпеки. Населення планети постійно росте, у світі підвищується кількість голодуючих. 8 млрд. людей проживають на Землі, і населення збільшується щороку вже майже на 100 млн. За прогнозами, до 2050 р. на планеті проживатимуть більше 10 млрд. осіб. При такому темпі зростання населення понад 850 млн. людей лягають голодними. Ще 1 млрд. не мають задовільної кількості поживних речовин у своєму раціоні. Це говорить про глобальну продовольчу безпеку. Дана проблема тривожить генетиків і постачальників насіння, добрив та засобів захисту рослин та виробників сільськогосподарської техніки, якікладають мільйони доларів в інновації, для гарантування росту продуктивності в аграрній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика і актуальність продовольчого забезпечення стала предметом аналізу багатьох наукових праць. Іноземні вчені (Е. Х. Дрозінос, К. Уоллес, Н. Шарман та інші) у своїх працях приділяли чимало уваги загрозам, через які виникають проблеми нестачі продовольства на глобальному рівні. Вітчизняні вчені (Ю. Губені, М. Заходим, І. Лукінов, Л. Мех, Т. Олійник, В. Онегіна, Б. Пасхавер, П. Саблук, О. Шпичак, та інші) досліджували питання функціонування та зростання вітчизняного агропромислового комплексу. Проте, розуміння агропромислового комплексу не лише як однієї з основних (опорних) галузей вітчизняної економіки, але й засобу комплектування системи національної продовольчої безпеки, курсу розвитку конкурентних переваг України на світовому ринку неповністю осмислене і потребує додаткового вивчення.

Мета. Визначити складові та напрямки управління продовольчою безпекою в структурі економічної безпеки держави.

Результати досліджень. Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб [1]. Воєнні

дії на території України, вкрай негативно вплинули на функціонування продовольчих систем. Було розірвано цілісні ланцюги постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності щодо створення доданої вартості в АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів; на значній території зірвані посівні кампанії, що є особливо загрозливим, зважаючи на високі світові ціни на газ і, відповідно, мінеральні добрива [2, с. 141].

За останні роки, як ніколи в останні три десятиліття, увага світу зосереджена на проблемі продовольства. За даними Всесвітньої продовольчої програми ООН, на початку 2022 року від гострого голоду на планеті потерпало 276 мільйонів людей. Якщо війна в Україні триватиме, це число може збільшитися ще на 47 мільйонів [3]. Продовольча безпека це стан, що забезпечує здорове харчування і продуктивний стиль життя (продовольства вистачає на круглий рік). Вона заснована на рівні споживання, тобто можна мати на увазі продовольчу безпеку окремих людей, сім'ї, нації. Взаємозв'язок землеводіння і продовольчої безпеки може бути прямим (продовольство виробляється), або непрямий (продовольство купується).

До цих пір невідомо яку максимальну чисельність населення зможе прогодувати наша планета (різні джерела вказують від 10 до 20 млрд. чол.) Невідомо, що станеться, коли досягнуть межі. На даний момент 2/3 людства відчувають повсякденний дефіцит у харчуванні, при цьому харчування є недостатньо калорійним з нераціональною структурою (нестача вітамінів і білків тваринного походження) [4]. За такої плачевної ситуації у світі виробляється вдосталь продовольства, але географія його виробництва часто не відповідає географії споживання. Західна Європа і Північна Америка наразі з надлишок продовольства, але країни, що розвиваються, не завжди можуть закупити його в достатній кількості. На підставі зазначеного, виокремлено основні фактори, що породжують загрози для поновлення вітчизняного агропромислового виробництва та суб'єктів, які приведено у табл. 1.

Це надзвичайно важливо при слабо розвинених ринках та нестабільній або катастрофічній політичній ситуації (спостерігаємо в нашій країні). Тому, до взаємозв'язку землекористування і продовольчої безпеки можна віднести виробництво продовольства, економічне зростання, управління, соціально вразливі верстви населення. За

Таблиця 1

Чинники, які формують загрози для суб'єктів вітчизняного агропромислового виробництва

Чинники	Характеристика
Соціально-політичні	часта зміна та боротьба політичних еліт, партій та рухів; надмірна відкритість економіки, що зумовлена й набуттям Україною членства в СОТ; розрив сільськогосподарських зв'язків; соціальна напруга та падіння платоспроможного попиту населення; безробіття
Економічні	кволе відновлення економічної активності порівняно з докризовим рівнем; збільшення імпортової залежності, зокрема й по окремих групах продовольчих товарів; диспаритет цін між продовольчою продукцією та паливом; інфляція; відсутність доступного кредитування для дрібних товаровиробників; нерозвиненість інфраструктури зі зберігання урожаю зернових та інших сільськогосподарських культур; переважна відсутність прямих взаємозв'язків між виробником сільгосппродукції та кінцевим споживачем; складність виходу безпосередніх виробників на зовнішні ринки; недостатня економічна оцінка логістичних схем просування сільськогосподарських товарів на ринок; зниження поголів'я худоби; занепад племінної справи; недостатність та недоступність мінеральних та органічних добрив
Техногенні	енергетичний дефіцит; фізичне та моральне зношення основних фондів; знищення матеріальної бази більшості сільськогосподарських підприємств; технологічна відсталість
Правові	зловживання у сфері тендерних закупівель для держзамовлення, рейдерство та замах на власність
Природні	неповне використання природних ресурсів; ерозія ґрунтів; стихійні лиха та кліматичні катаклізми

проведеними нами дослідженнями, населення в майбутньому матиме справу з трьома напрямками:

1) ріст кількості міської бідноти і безземельних жителів села, яким необхідне продовольство за доступними цінами, уряди прагнуть модернізувати та комерціалізувати виробництва продовольства;

2) зміна клімату і підвищення попиту на орні сільськогосподарські землі.

3) збільшення площ під культури для виробництва біопалива, і підвищення цін на викопні види палива.

Вплив цих факторів неухильно спричинить зростання цін на продовольство, нестачі землі, загрозу його браку, що позначиться на безземельних і бідних верствах населення. Якщо у рівнянні балансу продовольства (ринки, виробництво, соціальні мережі, засоби для покупки продовольства, продовольча допомога) недостатньо однієї складової це є продовольча безпека, недоїдання і голод. Голод – це крайній прояв розвалу всієї системи, що призводить до різкого зростання смертності як від явного відсутності їжі, так і хвороб, викликаних недоїданням. Вважаємо, що помилково прирівнювати продовольчу безпеку тільки до виробництва продуктів харчування, нехтуючи важливими складовими, представленими на рис. 1.

Вказані складові доповнюють одна одну – зменшення виробництва через посуху можливо покрити

хорошими запасами, доходами. Якщо з тієї чи іншої причини складові відсутні, негативним результатом є голод. Голод породжується різними причинами (посуха, інфляція, безробіття, війна). Натомість простого розширення виробництва продовольства, потрібно регулярно розвивати всі складові. Потрібна стратегія для укріплення продовольчої безпеки вразливих верств населення, яка не тільки підвищує виробництво продовольства, а й збільшує доходи населення, не тільки підвищуючи обсяг доступних продуктів харчування, а й підвищуючи їх якість. Особлива роль в цьому процесі саме у держави [5, с. 90].

За різними оцінками, межа продовольчої безпеки перебуває на рівні імпорту продовольства (18,0% до 35,0%) від загальної потреби. Зрозуміло, виробництво продукції орієнтованої на експорт та застосування коштів від реалізації для імпорту необхідної продукції, виробництво якої нерентабельне, має доцільність. Потрібно зазначити, що в ідеалі продовольча безпека держави гарантується власним виробництвом, адже будь-який імпорт визначає залежність, тому держава потрібно контролювати експортно-імпортні операції через тарифні квоти. Наприклад, обмеження імпорту цукру через запровадження тарифних квот, має на меті допомогу вітчизняним сільськогосподарським виробникам (займаються вирощуванням цукрових буряків) і переробників.

Рис. 1. Складові продовольчої безпеки

Ще з 2003 року, Закон України «Про основи національної безпеки» окреслює основні загрози продовольчій безпеці країни, а саме: незбалансоване споживання населенням продуктів харчування; низький рівень споживання продуктів тваринного походження; зростання цін на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку; сировинний характер експорту сільськогосподарської продукції; класифікація вартості харчування за соціальними групами; висока частина витрат домогосподарств на продукти харчування у структурі витрат; низька місткість внутрішнього ринку по продуктах; відсутність контролю за безпечністю продуктів харчування.

Використовуючи наведені критерії, отримуємо критичні показники рівня продовольчої безпеки країни. Україна перемістилася від показників розвинених країн – 3300–3800 ккал до границі продовольчої безпеки – 2500 ккал – калорійність та якісний склад раціону харчування, а за показником споживання протеїнів тваринного походження потрапила нижче межі, адже 30,0% продуктів тваринництва у дефіциті. Населення харчується незбалансовано, адже картопля, хлібопродукти та олія споживаються понад норму, а споживання молока, м'ясопродуктів, плодів і ягід знизилося на 46%. Частина витрат на продукти харчування у домогосподарствах досить висока.

В Законі України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» вказано продовольча безпека – захист життєвих інтересів людини, що проявляється у гарантуванні державою вільного економічного доступу людини до продуктів харчування з ціллю підтримки звичної життєвої діяльності. Це резонно, але потрібно розуміти, що в країні не створена відповідна інституційна база для формування балансу виробництва та поділу продовольства в суспільстві, що значною мірою звужує регулятивні перспективи державних інститутів на належних ринках. Певною мірою проблему допомагає вирішити Закон «Про продовольчу безпеку», де чітко виокремлено права органів державного управління у галузі продовольчої безпеки, заходи задля створення та зберігання стратегічних запасів продовольства тощо. Закон зазначає головні завдання сфери формування продовольчої безпеки.

Індикатор достатності запасів зерна у державних ресурсах визначається як співвідношення розміру продовольчого зерна в державному продовольчому резерві та розміру внутрішнього споживання хліба і хлібопродуктів населенням (в перерахунку на зерно), має граничне значення -17,0% (60 днів споживання), що співвідноситься до стандартів FAO [8]. Рівень 50,0% є граничним значенням індикатора економічної доступності продуктів, який можна знайти як частка комплексу витрат на харчування до загального обсягу витрат домогосподарств. Крайнім значенням показника продовольчої незалежності за окремим продуктом є 20,0%, який визначається співвідношенням обсягу імпорту продукту (в натуральному вираженні) та ємністю внутрішнього ринку.

Фізичну доступність харчових продуктів можна визначити як композиція джерел реалізації продовольчих

товарів на ринку, існування мережі роздрібної торгівлі (в розрахунку на 10000 осіб), чисельність торгових точок на продовольчих ринках (розрахунок на 10000 осіб), наявність підприємств малого бізнесу сфери торгової діяльності на відповідній території, ситуація з розвитку оптової торгівлі продовольчими товарами, існування та вибір провідних видів продовольчих товарів у роздрібній торговельній мережі та ринках відповідної території [9, с. 296].

В Україні, за статистичними даними, наявні низькі показники споживання продукції тваринництва. Вважаємо, що причина в тому, що суттєва частка населення не може собі дозволити свіжі фрукти та овочі взимку, а м'ясо – круглий рік. Рівень заробітної плати суттєво різниться від європейських країн і не встигає за ростом цін на продовольство в нашій країні, тому потрібно наголошувати не на фізичній доступності продуктів харчування, а більш на економічній. Звичайно, потрібно розвивати вітчизняне виробництво продуктів харчування та сировини, при цьому обов'язково перевіряти наявність фізичної та економічної доступності безпечних продуктів харчування. Радикальне подорожчання продовольства негативно відбивається на рівні цін продуктів харчування, але й виявляє нові можливості для експортно-орієнтованих галузей (напр. рослинництво та переробка). Для захисту вітчизняних сільськогосподарських виробників, на нашу думку, механізми регулювання цих процесів мають бути достатньо гнучкими.

До пріоритетних завдань державних органів управління можна віднести своєчасне прогнозування та виявлення загроз продовольчій безпеці, зменшення негативних наслідків завдяки стратегічним запасам продовольства. Необхідно організувати сукупну систему спостережень, збору, обробки, систематизації інформації про якість та безпеку харчових продуктів, виробництва, управління запасами і постачання продовольства, споживання продовольства населенням (можливо це справа державної аналітичної агенції). Завдяки використанню сучасних засобів комунікації (Інтернет, мобільний зв'язок тощо), можна створити державні інформаційні ресурси у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Обов'язково є організація оповіщення виробників та надання консультаційних послуг державними органами та дорадчими службами про державні програми підтримки галузі (схем реалізації), механізми регулювання ринків сільськогосподарської продукції.

Проведені дослідження допомогли визначити перелік напрямків вирішення продовольчої проблеми - підвищення виробництва продуктів харчування двома шляхами: перший - екстенсивний - розширення орних, пасовищних та інших угідь, другий - інтенсивний - підвищення біологічної продуктивності існуючих угідь. В країнах, що розвиваються, інтенсифікація сільськогосподарства пов'язана з біотехнологіями, використанням високоврожайних сортів (так звана «зелена революція») та нових методів обробки ґрунту, подальшим розвитком механізації, меліорації. Проте, досі фермерам не знайшли механізм підвищення врожайності сільськогосподарських угідь, хоча і використовували сучасні

технології обробітку землі та збільшення орних площ. Сьогодні орієнтація на екстенсивний метод ведення сільського господарства, не вважається перспективною, ми маємо схилитися до інтенсивного методу через використання новітніх сільськогосподарських технологій, що є основою сталого розвитку сільського господарства.

Пріоритетну роль відводять державним органам влади як умову сталого розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки. Нами виокремлено шість умов забезпечення продовольчої безпеки держави, табл. 2. Інноваційна модернізація повинна стати одним з напрямів підвищення ефективності функціонування вітчизняного агропромислового виробництва, забезпечити стійкий розвиток [10, с. 119].

Окрім того, держава має заохочувати не тільки підвищення продуктивності праці, мають такі переваги великі господарства, але й всесторонньо допомагати та сприяти розвитку дрібних сільськогосподарських виробників, адже якщо вони збанкрутують це обов'язково зумовить ріст безробіття і, внаслідок цього, зменшаться доходи та зростуть витрати бюджету.

В умовах настання другої хвилі світової економічної кризи, вітчизняний сектор агропромислового виробництва національної економіки має істотні переваги на протигагу іншим галузям, адже, незважаючи на передбачене падіння попиту споживачів на товари першої необхідності, вони не зміняться. Стабільний попит на продукти харчування визначає потребу стабільного виробництва, фактично незмінні обсяги потреби у продовольстві не створюють об'єктивних умов для зменшення масштабів сільського господарства. З огляду на це, прискорення розвитку вітчизняного агропромислового виробництва допоможе підвищити рівень національної продовольчої безпеки та надасть можливість створити додаткові конкурентні переваги національної економіки на світовому ринку.

Традиційно категорія «продовольча безпека» вивчається у взаємозв'язку до соціально-економічних систем на світовому, державному та регіональному рівні [11]. Особливе значення в умовах перетворення базових підходів, концепцій, парадигм управління агробізне-

сом приймають механізми погодження рішень та здійснення дій на мікрорівні організаційно-управлінського та організаційно-економічного характеру. Таке становище зумовлено тим, що інституційні впливи держави на створення причин та пояснення економічної поведінки аграрних підприємств та об'єднань не завжди працюють, а з іншого боку раціональна політика суб'єкта мікрорівня може бути далекою від очікувань з боку суб'єкту інституційного регулювання. Завдяки соціально-відповідальній та економічно-раціональній ринковій поведінці аграрних підприємств розв'язується проблема дотримання продовольчої безпеки регіонального та національного рівня.

Продовольча безпека – це система економічних, організаційних, технологічних, соціальних, екологічних факторів, направлена на стабільну діяльність агропромислового комплексу з метою задоволення населення різноманітними і конкурентоспроможними продуктами харчування за науково обґрунтованими нормами, створення необхідних страхових запасів і експорту надлишків продукції [12].

Пріоритетність уваги до сільськогосподарських товаровиробників визначається винятковою соціальною значимістю та необхідністю сільськогосподарської продукції та продовольства для життєдіяльності людини і суспільства. Аграрний сектор України разом з основною складовою - сільським господарством є системоутворюючим в національній економіці, що формує чинники захисту суверенності держави – продовольчу, економічну, екологічну, енергетичну безпеку держави у визначених межах, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки, створює ринок сільськогосподарської продукції та продовольства. Аграрний сектор країни має потенціал виробництва що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що може стати локомотивом розвитку національної економіки на даному етапі, дати поштовх державі для інвестиційного, технологічного та соціального піднесення. Фізична доступність продовольства передбачає, що продовольство повинно бути доступним для кожної людини, особливо це стосується спеціального

Таблиця 2

Напрями забезпечення продовольчої безпеки на національному рівні

Показники забезпечення продовольчої безпеки	Характеристика
фізична доступність продовольства	наявність продуктів харчування на усій території світу, регіону або країни у будь-який момент часу у кількості й асортименті, що відповідають платоспроможному попиту
економічна доступність продовольства	рівень доходів споживачів незалежно від соціального статусу й місця проживання, що дає змогу здобувати продукти харчування принаймні на мінімально необхідному рівні
сталість харчування й стабільність продовольчого ринку	визначається обсягами виробництва й запасів сільськогосподарської продукції, сировини й продовольства, рівнем і динамікою попиту та пропозиції, а також рівнем цін на зазначені товари
якість харчування й безпека продовольства для споживачів	запобігання виробництву, реалізації й споживанню неякісних продуктів харчування, здатних завдати шкоди здоров'ю
самозабезпеченість продовольством	задоволення потреб населення у продуктах харчування за рахунок національного виробництва
продовольча незалежність	стан, за якого у разі припинення поставок продуктів харчування з-за кордону не виникає продовольчої кризи

контингенту споживачів відповідно до прийнятих нормативів. На нашу думку, дане поняття фізичної доступності потрібно розширити, включивши в нього чинники просторової доступності, тобто можливості отримати продовольство в місцях здійснення життєдіяльності (розвиненість транспортної, торговельної та соціальної інфраструктури). Економічна доступність продовольства окреслює можливість будь-якого механізму купувати продовольство за сформованого рівня цін і доходів (враховуючи надходження продовольства з особистого підсобного господарства) або право, що дає людям отримувати продовольство в розмірах, закладених в мінімального споживчого кошику.

Висновки. У 2050 р. сільськогосподарські товаровиробники світу мають нагодувати 9 млрд. чоловік (за рахунок країн, що розвиваються приріст прогнозується на 2,5 млрд. чоловік). Першорядною функцією держави є гарантування продовольчої безпеки кожної країни, адже лише під контролем державних органів можливе стає виробництво продуктів харчування, відкритість отримання та використання за рахунок особистого виробництва та імпорту. Держава може подбати про запаси продовольства, шляхом використання систем підтримки виробників основних продуктів харчування, регулювання експорту і тарифної політики. Важливим критерієм соціально-орієнтованої економіки країни є ступінь дотримання продовольчої безпеки. Від рівня продовольчої безпеки в прямо пропорційній залежності знаходяться економічний розвиток країни, темпи зростання валового внутрішнього продукту, якість життя населення, тривалість життя і його зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Corteva Agriscience оголошує цілі сталого розвитку на 2030 рік. Corteva Agriscience. URL: <https://www.corteva.com.ua/news-and-events/corteva-announces-sustainability-goals-for-2030.html> (дата звернення: 27.05.2023).
2. Онегіна В. М., Антощенко В. В. Основи глобальної продовольчої безпеки. «Духовність особистості: методологія, теорія і практика». 2022. Volume 1 С. 140–149. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2022-103-1-6-140-149>
3. Міністерство закордонних справ України. Загроза продовольчій безпеці світу. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu/> (дата звернення: 5.06.2023).
4. Flash appeal Ukraine, humanitarian programme cycle, March – May 2022, URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-flash-appeal-march-may-2022-enukru> (дата звернення: 27.05.2023).
5. Мех Л. М., Рублевська Л. Ю. Роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. The latest implementation of technologies in education. Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference. Munich, Germany 2022. Pp. 89–93.
6. Україна годує 400 млн людей у світі. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/> (дата звернення: 25.05.2023).
7. Антощенко В. В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. Х.: ХНАУ, 2021. No2. Том. 1. С. 161–170.
8. The Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/> (дата звернення: 25.05.2023).
9. Антощенко В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. No 3. С. 291–298.
10. Сурілова О. О. Продовольча безпека в умовах пандемії. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 28. С. 117–123.
11. Заходим М. Продовольча безпека та її місце у структурі економічної безпеки держави. *Інноваційна економіка*. 2022. №1. С. 31–37. doi:<https://doi.org/10.37332/2309-1533.2022.1.4>
12. Sharman N., Wallace C.A., Jespersen L. Terminology and the understanding of culture, climate, and behavioural change—Impact of organisational and human factors on food safety management. *Trends in Food Science & Technology*. 2019. Volume 96. Pp. 13–20.

REFERENCES:

1. Corteva Agriscience announces 2030 sustainable development goals. Corteva Agriscience. Retrieved from: <https://www.corteva.com.ua/news-and-events/corteva-announces-sustainability-goals-for-2030.html>. (date of appeal: 27.05.2022)
2. Onegina, V.M. & Antoshchenkova, V.V. (2022). Osnovy hlobalnoi prodovolchoi bezpeky. [Basics of global food security]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 1, 140–149. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2022-103-1-6-140-149> [in Ukrainian].
3. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. A threat to world food security. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu/>
4. Flash appeal Ukraine, humanitarian programme cycle, March – May 2022, Retrieved from: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-flash-appeal-march-may-2022-enukru> (date of appeal: 27.05.2022)
5. Mekh, L.M., & Rublevska, L.Iu. (2022). Rol Ukrainy v zabezpechenni hlobalnoi prodovolchoi bezpeky [The role of Ukraine in ensuring global food security]. *The latest implementation of technologies in education. Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference. Munich, Germany, 89-93* [in Ukrainian].
6. Ukraina hoduie 400 mln liudei u sviti [Ukraine feeds 400 million people worldwide]. Retrieved from: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/> (date of appeal: 25.05.2022) [in Ukrainian].
7. Antoshhenkova, V.V. (2021). Orhanizaciino-ekonomichnyi mekhanizm innovaciinoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [Organizational and economic mechanism of innovative development of agricultural enterprises]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahramohto universytetu im. V.V. Dokuchaieva, Ser. Ekonomichni nauky, No. 2, Vol. 1, 161–170* [in Ukrainian].
8. The Global Food Security Index. Retrieved from: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/> (date of appeal: 25.05.2022)

9. Antoshhenkova, V. (2020). Osnovni elementy resursnoho potentsialu silskohospodarskoho pidpriemstva yak osnova ekonomichnoi ta prodovolchoi bezpeky [The main elements of the resource potential of agricultural enterprises as a basis for economic and food security]. *Ekonomichnyi analiz*, No. 3, Vol. 30, 291–298 [in Ukrainian].
10. Surilova, O.O. (2021). Prodovolcha bezpeka v umovakh pandemii. [Food security in the conditions of a pandemic]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. MON Ukrainy, NU «OluA». Odesa : Vydavnychi dim «Helvetyka», T. 28, 117–123 [in Ukrainian].
11. Zakhodym, M. (2022). Prodovolcha bezpeka ta yii mistse u strukturі ekonomichnoi bezpeky derzhavy. [Food security and its place in the structure of economic security of the state]. *Innovatsiina ekonomika*, 1, 31–37. doi:https://doi.org/10.37332/2309-1533.2022.1.4 [in Ukrainian].
12. Sharman, N., Wallace, C.A. & Jespersen, L. (2019). Terminology and the understanding of culture, climate, and behavioural change—Impact of organisational and human factors on food safety management. *Trends in Food Science & Technology*, 96, 2020, 13–20

Антощенко В.В. Складові та напрями управління продовольчою безпекою

Мета. Метою проведених досліджень було визначення складових та напрямків управління продовольчою безпекою в структурі економічної безпеки держави. **Результати.** До пріоритетних завдань державних органів управління можна віднести своєчасне прогнозування та виявлення загроз продовольчій безпеці, зменшення негативних наслідків завдяки стратегічним запасам продовольства. Необхідно організувати сукупну систему спостережень, збору, обробки, систематизації інформації про якість та безпеку харчових продуктів, виробництво, управління запасами і постачання продовольства, споживання продовольства населенням (можливо це справа державної аналітичної агенції). Завдяки використанню сучасних засобів комунікації (Інтернет, мобільний зв'язок тощо), можна створити державні інформаційні ресурси у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Обов'язковою є організація оповіщення виробників та надання консультаційних послуг державними органами та дорадчими службами про державні програми підтримки галузі (схем реалізації), механізми регулювання ринків сільськогосподарської продукції. Проведені дослідження допомогли визначити перевірений напрямок вирішення продовольчої проблеми – підвищення виробництва продуктів харчування двома шляхами: перший - екстенсивний – розширення орних, пасовищних та інших угідь, другий – інтенсивний – підвищення біологічної продуктивності існуючих угідь. В країнах, що розвиваються, інтенсифікація сільського господарства пов'язана з біотехнологіями, використанням високоврожайних сортів (так звана «зелена революція») та нових методів обробки ґрунту, подальшим розвитком механізації, меліорації. **Висновки.** Першорядною функцією держави є гарантування продовольчої безпеки кожної країни, адже лише під контролем державних органів можливе стає виробництво продуктів харчування, відкритість отримання та використан

стання за рахунок особистого виробництва та імпорту. Держава може подбати про запаси продовольства, шляхом використання систем підтримки виробників основних продуктів харчування, регулювання експорту і тарифної політики. Важливим критерієм соціально-орієнтованої економіки країни є ступінь дотримання продовольчої безпеки. Від рівня продовольчої безпеки в прямо пропорційній залежності знаходяться економічний розвиток країни, темпи зростання валового внутрішнього продукту, якість життя населення, тривалість життя і його зростання.

Ключові слова: продовольча безпека, фізична доступність продовольства, економічна доступність продовольства, продовольча незалежність, економічна безпека, агропромислове виробництво.

Antoshchenkova V.V. Components and directions of food safety management

Purpose. The purpose of the conducted research was to determine the components and directions of food security management in the structure of the economic security of the state. **The results.** The priority tasks of state management bodies include timely forecasting and detection of threats to food security, reduction of negative consequences thanks to strategic food reserves. It is necessary to organize a comprehensive system of observation, collection, processing, systematization of information on the quality and safety of food products, production, management of stocks and supply of food, consumption of food by the population (perhaps this is a matter of the state analytical agency). Thanks to the use of modern means of communication (Internet, mobile communication, etc.), it is possible to create state information resources in the field of ensuring food safety. It is mandatory to organize the notification of producers and the provision of consulting services by state bodies and advisory services about state support programs for the industry (implementation schemes), mechanisms for regulating agricultural product markets. The conducted research helped to determine the proven direction of solving the food problem – increasing food production in two ways: the first – extensive – expansion of arable, pasture and other lands, the second – intensive – increasing the biological productivity of existing lands. In developing countries, the intensification of agriculture is associated with biotechnology, the use of high-yielding varieties (the so-called "green revolution") and new methods of soil cultivation, further development of mechanization, land reclamation. **Conclusions.** The primary function of the state is to guarantee the food security of each country, because only under the control of state bodies is possible sustainable production of food products, openness of obtaining and use at the expense of personal production and imports. The state can take care of food stocks by using support systems for producers of basic food products, export regulation and tariff policy. An important criterion of the country's socially oriented economy is the degree of compliance with food security. The economic development of the country, the rate of growth of the gross domestic product, the quality of life of the population, life expectancy and its growth are directly proportional to the level of food security.

Key words: food security, physical availability of food, economic availability of food, food independence, economic security, agricultural production.